

Disposisjon for hovedinnlegg

(Del II – versjon for 29.04.2026)

9 **TILGANGEN TIL TITAN-RÅSTOFF SOM KONKRET RELEVANT «PUBLIC» HENSYN**

9.1 **Innledning**

Åpenbart at tilgangen til titan-råstoff er «reasons» som er av «public interest» med 2024 med CRMA og NATOs liste

Også før 2022 (og tilbake i 2016) var tilgangen til titan-råstoff «reasons» av «public interest»

- *De facto* forholdt det seg slik (avgjørende)
- I tillegg: Mineraltilgang vurdert og vektlagt
  - Påvises nedenfor

Titanmalm som «statens mineral»: Presumsjon for at utnyttelse har *samfunnsnytte*

- HR-2024-550-A *Engebø I* avs. 134
- Grunnloven § 19 – «regalene»
  - Utøvende myndighet vurderer hvilken samfunnsnytte regalene har

J 1646/1663

J 16

9.2 **Verdimineralene i forekomsten – «produktet»**

Titanmetall: Sterkt og lavere egenvekt enn andre metall

REGJERINGSADVOKATEN

– Anvendes i forsvar, «aerospace» (luftfart og romfart), industrial applications, medical mv.

- European Commission, *Titanium metal in the EU: Strategic relevance and circularity potential 2025* s. 24

F 8612/8635

– Finnes ikke rent i naturen, men *kjemisk* bundet til andre stoff

- Metallurgi: *Kjemisk* prosess for å skille titan fra andre stoffer

- Utføres per i dag ikke i Norge eller Europa
- Må gjennomføres i Kina, Russland, Kasakhstan, Japan eller Saudia-Arabia.
- European Commission, *Titanium metal in the EU: Strategic relevance and circularity potential 2025* s. 16, 17 og 23

FU 8627-8/8634

- Eksisterende industri gir potensial for titanmetallindustri i EU

– «Strategisk element» under den kalde krigen; romfartsindustri, ubåter og spionfly

- NGU nettside: «Titan»
- Wikipedia «Titanium»
- *Studies in Intelligence* Vol. 52 No. 3 (2007): «*Unravelling a Cold War Mystery*»

(F 28/30-1)

(F 10176/10182)

(F 255)

– Oppsummert: Produkt med særlige egenskaper

Rutil – titan *kjemisk* bundet til oksygen (titandioksid - TiO₂)

– Nesten utelukkende titandioksid. Engebør: **95 %** i rutillet

- Gunstig at rutillet her er uten radioaktive eller andre uønskede elementer

– En veldig begrenset ressurs

REGJERINGSADVOKATEN

- TZMI, Rutile and Garnet Market update
29.08.2022 (F 6018/6027)
  - Ingenting i EU. Kun Norge (og ev. Ukraina) i Europa
  - European Commission, Titanium metal in the EU: Strategic relevance and circularity potential
2025 s. 14 (F 8625)
  - Sml. Ilmenitt (inkl. jern)
    - Langt lavere innhold titandioksid enn det som er i rutil
      - Ilmenittkonsentrat fra Titania AS inneholder **45 %** titandioksid (lavkvalitet) (F 9913)
  - Rutil vs. ilmenitt
    - Ulike egenskaper og bruksområder
      - CMI, "Rutile vs. Ilmenite" 27.02.2025 (F 8974)
    - Rutil gir mindre miljøpåvirkning: 0.2 vs. 3,5 tonn avfall per tonn TiO₂-produkt
      - U.S. Geology Survey, februar 2000 (F 77)
    - EU-kommisjonens i E-13/24 *Engebø avs.* 33
  - ***Rutile [...] is the main source for production of titanium metal.*** (F 8468)
  - Oppsummert: Engebø er eneste rutil i EØS, og det beste råstoffet for titanmetall
- I tillegg: Granat – brukes i EU og innebærer god ressursutnyttelse av forekomsten (relevant i OPI-avveining, men ikke vurdert om granat-tilgang alene kan begrunne forringelse)
- Omtale i kgl.res 23.05.2023 punkt 2.3.2 og 2.3.3 (F 9428)
- En av verdens største kjente rutil-forekomster i fast fjell. Høykvalitets titanmineral.

REGJERINGSADVOKATEN

- Kina dominans. EU 100 % avhengig av import av titanmetall
- I 2015 klassifisert av NGU som en forekomst av internasjonal betydning

F 9429

Miljødirektoratets anbefaling 13.02.2015 s. 68

(F 2675)

Produksjon av rutil i Naustdal vil også kunne gi et godt utgangspunkt for mulig produksjon av titanmetall i Norge.

9.3 Engebø-prosjektet etter CRMA 2024: Titanmetallverdikjeden definert som strategisk

9.3.1 *Generelt*

CRMA (Critical Raw Materials Act – EUs forordning om kritiske råmaterialer)

- Foreslått av Europakommisjonen 16.03.2023
- Vedtatt april 2024, Forordning (EU) 2024/1262
  - I kraft 23.05.2024
- Norges jobber for at CRMA skal innlemmes i EØS-avtalen (i det vesentligste EØS-relevant og i tråd med norske interesser)
- Formål – Fortalen punkt 1-4
  - (1) Det indre markedes fungering er truet. Eksponentiell økt etterspørsel «in the coming decades» og samtidig «rising geopolitical tensions and resource competition»
  - (4) Kjernepunktet «*open strategic autonomy*»: balanse mellom handel og strategisk styring
    - Skal styrke EUs kapasitet uten å forlate åpen handel eller regelbasert samarbeid
    - Jf. (44) – globale verdikjeder består og påvirkes eksternt

(J 3125)

(F 9050)

J 3135

F 3126

F 3134

REGJERINGSADVOKATEN

- Jf. (39) – private investeringer som «essential» **F 3133**

- Se også NATO: 12 defence-critical raw materials **F 8598**
  - Titan er «high risk», og vurdert for 6 av 9 militære applikasjoner
    - Fly, tanks, missil, u-båter, corvette, ammunisjon
  - Formål: Protect Allied supply chains from disruptions that could affect NATO's deterrence and defence **F 8599**

- Omtale i kgl.res 23.05.2023 pkt. 2.3.4 – strategisk autonomi **F 9431**

- 9.3.2 CRMA's **identifisering** av strategiske og kritiske råmaterialer

- CRMA Annexes I og II
  - Titanmetall
    - Ett av 17 strategic raw materials **J 3179**
    - Ett av 34 critical raw materials **J 3181**

- Fortalen avs. 6 om listene **J 3126**
  - Strategic-listen: Hva, hvorfor og hvordan?
...underpinning the green and digital transitions or for defence or aerospace applications[.] for which an increase in production is relatively difficult..

- CRMA kapitel 2: Hva mer enn materialene på listene skal anses strategisk/kritisk? **J 3144**
  - Article 3 nr. 1: “..in unprocessed form, at any stage of processing..”
    - Titanmalm = strategisk
    - Rutil = strategisk
  - Article 4 nr.1: “..in unprocessed form, at any stage of processing..” **J 3145**

REGJERINGSADVOKATEN

- Titanmalm = kritisk
- Rutil = kritisk
- Definisjonene av (4) 'extraction' og (8) 'processing' **J 3141**
  - Alle prosesser fra masseuttak til forbruk
- Se også Fortalen (8) .. should be understood to refer to the **entire value chain** of those raw materials, including in their unprocessed form and **at all stages** of processing.. **J 3126**
- Ikke noe nytt: NGU rapport 2023.021 «Oversikt over kritiske metaller og mineraler i Norge» **F 7301**
  - Kritisk mellomledd -> kritisk verdikjede **F 7308**

Sluttsatsen blir: Malm er kritisk og strategisk, selv før malmen er foredlet. Tilsvarende for rutilen

9.3.3 CRMA kap. 3: **Styrke råmaterialenes verdikjeder** **J 3145**

Benchmarks i art. 5 – skille strategisk i nr. 1 og kritisk i nr. 2

- «strategic raw materials» nevnt 8 ganger i nr. 1: Forpliktelse om å «*strengthen the different stages*»:
  - For å sikre «by 2030, Union capacities for each strategic raw material have significantly increased” nærmer seg/når referansemålene:
    - 10 % utvinning (forbehold om reserver)
    - 40 % prosessering
    - 25 % resirkulering
  - For å diversifisere importen slik at ingen tredjeland står for mer enn 65 % av EUs forbruk
- Fortalen (11) om «increase capacities for **each** strategic raw material at **each** stage of the value chain» **J 3127**
- Fortalen (27) Fortalen 27: Vurderingsplikt i gruvesaker (extraction) **J 3130**
  - *Fravær* av alternativ lokasjon må hensyntas

REGJERINGSADVOKATEN

- Ikke *plikt* til å forringe vannressurser, men
- *Plikt* til behørig vektlegging av fravær av utvinningslokasjoner ved forringelse
- Ikke tilsvarende forpliktelse om å *styrke* for «critical» råmaterialer i nr. 2

(J 3145)

EU-kommisjonen kan definere «**strategiske prosjekter**» etter søknad, jf art 6 nr. 1

J 3146

- Grunnvilkår i (a): «.. *meaningful contribution* to the security of the Union's supply of strategic raw materials..»
- Tilleggsvilkår i (b) til (e) om gjennomførbarhet innen rimelig tid, forventet volum er rimelig avklart, bærekraftig implementering mv.

Art 6 nr. 2: Søknadene skal vurderes «in accordance with the elements and evidence set out in Annex III

- Annex III: Assessment of the recognition criteria for Strategic Projects
- Bidrag til å nå målene om 10 %, 40 % og 25 % i artikkel 5 **(1)** (a)
  - Vurderes ut fra «business plan» og tilh. teknisk informasjon
  - Mao: Ikke krav til bestemte kunder, e.l.
- Ikke vilkår om at kjøpere/selgere (råstoff og avtak) må være i EU

(J 3185)

EU-kommisjonen avgjør om et prosjekt får status som «strategisk prosjekt»

- Art. 35 og 36 om «CRMA Board» og ev. subgroups som rådgivende. Ikke høringsrunder.
- Ikke parallell i norsk forvaltning
- Sektoransvaret ligger til Mineralseksjonen i Næringspol. Avd. (NGU mv. som fagetater)

(J 3169)

REGJERINGSADVOKATEN

Omtale i kgl.res 23.05.2023 punkt 2.3.4

J 9432

- CRMA forplikter «til å styrke de ulike stadiene»
  - Uttrykkelig definert å inkludere både utvinning av råstoff og prosessering
  - Mao.: En plikt i EU til å øke uttak av titanmalm og prosessering i titanmetallverdikjeden

9.3.4 Særlig om «Strategiske Partnerskap»

CRMA art. 37: Samarbeid og Strategiske partnerskap med tredjeland

(J 3171)

- Langsiktig strukturelt gjensidig samarbeid:
  - Diversifisere (unngå >65 % fra ett land)
  - Sikre råvarer EU ikke produserer selv
  - Støtte strategiske prosjekter også utenfor EU

Internasjonale samarbeid

- Minerals Security Partnerships, inkl. Norge, USA, UK, **Japan**, Australia, flere EU-land mv.

(F 8574-5)

Omtale i Mineralstrategi 2023 s. 20

(F 7519)

- Globale samarbeid og internasjonale partnerskap, ref. også Sikkerhetsstrategien 2025

Omtale i kgl.res 23.05.2025 pkt. 2.3.4

F 9431

..ta del i samarbeidsinitiativer kan Norge styrke egen og alliertes forsyningssikkerhet og bidra til å sikre strategisk autonomi.

9.3.5 Konkret om Engebø og CRMA – vurdering av strategisk autonomi i kgl.res 23.05.2025 punkt 2.3.4

F 9431

Titanmalm og rutil er strategisk, selv om – eller snarere fordi – EU mangler titanmetall-produksjonskapasitet i dag

- Hele titanmetall-verdikjeden er svak når det gjelder «strategisk autonomi»

REGJERINGSADVOKATEN

- Lite kontroll over de 1) ressursene, 2) kapasitetene og 3) beslutningene som er nødvendige for å sikre tilgang over tid
- EU-kommisjonen:
  - «Titanium metal in the EU: Strategic relevance and circularity potential» 2025 s. 39 F 8650
  - Titanmetallverdikjeden som klassisk eksempel
    - ..the titanium metal value chain is weak in terms of strategic autonomy, **as it lacks domestic reserves of titanium ore.** F 8650
  - Ingen holdepunkt for at EU forutsetter at «infrastructure for sponge production» må etableres for at «titanium ore» blir relevant å skaffe tilgang til
- Omtale i kgl.res 23.05.2023 punkt 2.3.4 F 9431
  - Titanmetallverdikjeden svak når det gjelder strategisk autonomi – mangler **både** malm **og** produksjonskapasitet
  - Russlands angrepskrig gir betydelige «forstyrrelser» J 9432
  - Investigate Europe 24.10.2023: «Russia - Europe imports €13 billion of critical metals in sanctions blindspot» (F 7784)
  - «Mer konkret styrker virksomheten titanverdikjeden» F 9432
    - Må leses i lys av 1) at Europa ikke har annet egnet råstoff for metallproduksjon, 2) en av verdens største kjente forekomster av rutil i fast fjell og 3) 2015 klassifisert av NGU som en forekomst av internasjonal betydning
      - Kan gi «et signifikant bidrag til internasjonale behov» (F 9429)

REGJERINGSADVOKATEN

- Stort kvantum rutil = sikker råvaretilgang for fremtidig europeisk/alliert metallproduksjon
- Avgjørende er etablering i Norge, fordi **F 9432**

*En mangel på aktuell råvareutvinning i EØS-området vil kunne **redusere** Norge og EUs **mulighet** for å utvikle en komplett nedstrøms **verdikjede** med foredlingsindustri basert på titanminerale.*
- Mao.: Utvinning øker mulighetene for nedstrømsindustri
  - Nok for å bidra til forsyningsikkerhet
  - Regjeringens konklusjon: Utvinningen legger derfor et viktig grunnlag for et velfungerende indre marked og for å sikre forsyningsikkerhet i EØS-området **F 9432**
- Samsvarer med; NGU rapport 2023.021 «Oversikt over kritiske metaller og mineraler i Norge» **(F 7301)**

Norsk rutilproduksjon kan derfor bidra til å redusere kritikalitet for titanmetall i Europa. **F 7321**
- Vitneforklaring avd. dir. Henrik Schiellerup i NGU 15.10.2025 vedr. *ilmenitt* som råstoff for titanmetallproduksjon i Europa/vesten **(F 9909)**
  - Ilmenitten i Norge er «*ikke den typen forekomster en må [se] etter hvis man skal produsere titanmetall*» **FU 9915**
  - Må ha skikkelig godt råstoff for å «*bygge opp en verdikjede for titan- og metallproduksjon*» **FU 9916**
- Ikke innsigelser fra ankemotparten om kgl.res. 23.05.2023 utover påstand om at «noe» mangler **(FU 10210)**
- Prioriteringene om å styrke forsyningskjeder og «*styrking av Norges posisjon i strategiske allianser og overfor samarbeidspartnere*» fremhevet av bredt flertall i Stortinget i april 2026:

REGJERINGSADVOKATEN

- Innst. 187 S (2025-2026) vedr. *Repparfjorden* **FT 182**
- Voteringsoversikt 21.04.2026 **FT 246-7**
- 9.3.6 *Særlig om dagens avtaksavtaler*
- Avfallshåndteringsplan 26.03.2023 **(F 6808)**
  - Ca. 50/50 pigment og titanmetall
- Presentasjon fra CEO i ERG Finn Ivar Marum 11.06.2025 **(F 9563/9567)**
  - Rutil-kunder neste fem år: Metall, pigment og elektronikk
    - Metall til Airbus har vært via Japan
- Omtale i kgl.res 23.05.2023 punkt 2.3.4 **(FU 9432)**
  - Underbygger viktigheten, men tiltenkt bruk ikke avgjørende:
    - Tiltenkt bruk av *produktet* på kort sikt avgjør ikke *prosjektets* funksjon for autonomi i strategisk verdikjede
- 9.4 Råstoff-tilgangen som «public interest» før Mineralstrategi 2023 og CRMA 2024**
- 9.4.1 *Vurderingene frem til 2015-2016*
- Annen retorikk enn i dag (omtale av Kina og Russland)
  - Sml. HR-2020-2472-P *Klima avs. 206* – spørsmål om feilvurdering av økonomien i oljefelt, og vises til at «*tryggingspolitiske omsyn, ser ut til å ha vore medverkande*» **(J 1743-75)**
  - Innst. 495 S (2012–2013) s. 4 **(J 238)**
- K o m i t e e n merker seg at russiske myndigheter har tildelt areal på russisk side av avgrensningslinjen i det tidligere omstridte området.*

REGJERINGSADVOKATEN

Både europeisk etterspørsel, bidrag til titanmetallverdikjeden og norsk metallproduksjon blir løftet frem 2007-2015

- Forslag til planprogram 25.07.2007 s. 11 **F 269/278**
- Innstilling fra fylkesrådmann 2007 s. 3 **FT 103/105**
- Forslag til planprogram 25.07.2007 s. 11 **F 269/278**
- Nordic Minings årsrapport 2008 (vedlagt revidert søknad 09.06.2009) **F 434/442**
  - Begrepene «forsyning» og «strategiske mineraler» brukes
- Presentasjon NGU-dagene 06.02.2009 **F 691/695**
  - Bidra til bærekraftig tilgang på strategisk viktige ressurser til Europa
- Reguleringsplan 12.05.2011, saksfremlegg s, 5 **(F 1023/1027)**
  - Langsiktig rutilinndekning, 20 % av verdens totale rutilproduksjon mv.
- Nærings- og handelsdepartementets tilrådning 02.04.2012 **(F 1631-2)**
  - Langsiktig rutilinndekning. Norge og Ukraina eneste med titanråstoff i Europa. Sikre tilgang. Mulig videreforedling av titanmetall.
- Mineralstrategien 2013 trekker frem Europa og titanmineraler **(F 1781)**
- Nærings- og fiskeridepartementets brev 30.01.2015 **(F 2589)**
- Miljødirektoratet, anbefaling 13.02.2015 **(F 2608)**
  - S. 68: Forekomstens betydning trekkes frem
    - .. *men en det vil også kunne benyttes til produksjon av titanmetall* **F 2675**

REGJERINGSADVOKATEN

- Kvantifisering (20 % av verdensmarkedet), vises til mangel i Europa, bruksområder = analyse
- S. 73-74: Avveining: Mineralstrategien [2013] mv.

F 2680

*Dette skjønne[t] utøves innenfor rammene av ellers gjeldende praksis på lignende områder og i lys av overordnende politiske signaler, **herunder mineralstrategien.***

Titanmetall nevnt utad av dav. Klima- og miljøminister før departementet treffer vedtak

- «Solberg: -Arbeidsplassar veg tyngst», NRK 23.04.2015 – minister viser til titanmetall

F 2803/2805

Miljødepartementets vedtak 05.06.2015 og kgl.res. 14.02.2016: Mer kortfattet, men ikke holdepunkt for at mineraltilgangshensyn er oversett/utelatt

(F 2820/3054)

9.4.2 *Vurdering i vedtak 23.06.2023 s. 2*

F 7569

Tilgang til mineraler i Norge og Europa inkludert i direktoratets vurdering både i 2015 og 2023

9.4.3 *Oppsummert*

Forsyningshensyn ble trukket frem og vektlagt 2007-2015

- Potensial for titanmetallproduksjon
- EUs behov og etterspørsel
- Ressursens unike trekk og størrelse
- Strategisk autonomi ligger til grunn, men ble naturlig nok ikke *uttalt*

9.5 Til forståelsen av «forsyningsikkerhet» i E-13/24 avs. 46-48, lagmannsretten dom og organisasjonenes sluttinnlegg

9.5.1 *E-13/24 Førdefjord avs. 46-48*

F 8978

REGJERINGSADVOKATEN

- Må leses i lys av 1) lagmannsrettens spørsmål om «global forsyning» som en «interesse» i seg selv, og 2) ingen spørsmål om strategiske råvarer **F 8986**
- Avklarer at å kun «sikre global forsyning» ikke er «tvingende» i seg selv, avs. 48 **F 8991**
- Anerkjenner rutil som «den viktigste kilden til produksjon av titanmetall», jf. avs. 46 **F 8991**
- «Betraktningene» i CRMA er relevant i EØS
- Uklart om avs. 47 gjelder relevans eller vekt for OPI **F 8991**
- .. viktig, for det første, å legge vekt på.*
- Generelt: Art og generell bruk i EØS må klargjøres
    - Må være en *link* til EØS' forsyning
    - Tvetydig uttalelse om at kritisk mineral «faktisk vil bli brukt» i EØS uten at tidsperspektiv angis
    - Må forstås i lys av EU-kommisjonens innlegg ans. 35 om «**some** meaningful contribution to the security of supply of the commodity in question» **F 8469**
    - *Umiddelbar* bruk i EØS kan i alle fall ikke legges til grunn for strategiske prosjekter hvor EØS er avhengig av Strategiske Partnerskap
  - Uansett: Reservasjon i avs. 47 hvis råstoffet vil «*være tilgjengelig for bruk i EØS innen relativt kort tid dersom det skulle oppstå knapphet på materialet*» **F 8991**
- Eksempel om eksport til land utenfor EØS i avs. 47 **F 8991**
- Statens forståelse: Hvis *formålet* med et prosjekt alene er eksport til utnyttelse utenfor EØS – neppe nok
    - Du Ponts plan om pigment for konserninternbruk utenfor EØS – diskutabelt

REGJERINGSADVOKATEN

EU-kommisjonens innlegg i E-13/24 om utnyttelse av
«main source for production of titanium metal» **F 8468**

– Avsnitt 33: På **abstrakt nivå** fremstår tilgang til
rutil å være i samfunnets interesse

- Avsnitt 35: Et visst bidrag er nok **F 8469**
- “Global supply” som *formål* ikke relevant, men
ikke krav til *terskel* eller *konkretisering*

9.5.2 Lagmannsrettens dom

Gjengir i hovedsak statens begrunnelse for prosjektets
betydning for mineraltilgang i punkt 8.4 **F 9767**

– Har ikke forstått at denne begrunnelsen *nettopp er*
forsyningsikkerhet i form av å styrke en truet
strategisk verdikjede

- Ikke forstått CRMA og uttaler at titanråstoff ikke
er kritisk

– Begrunnelsen og konklusjonen om at «hensynet til
forsyningsikkerhet for titanråstoff og
titanmetall *kan* utgjøre» OPI tiltres av staten **F 9770**

- Ankemotparten har ikke anført *feil* i vurderingen

– Uklart hvilke ytterligere analyser som etterlyses i
dommen punkt 8.5 **F 9770**

- Lagmannsrettens dom s. 32 gjør feilslutninger
om forberedelsen av kgl.res. 23.05.2025 **(F 9772)**

○ «ingen underlagsdokumentasjon» eller
«skriftlige vurderinger»

○ E-post fra NGU til Nærings- og
fiskeridepartementet 23.03.2025 med
notatet «Titan og titanmineraler» **F 9025/9029**

○ Ikke feil at Miljødirektoratet ved vitnet
Sørby ikke var orientert om NGUs bistand **(F 10209)**

REGJERINGSADVOKATEN

9.5.3 Organisasjonenes sluttinnlegg

«Den gjeldende tillatelsen inneholder ingen vilkår om at det skal etableres slik industri» (for titanmetall)

(F 10407)

- Nei, fordi formålet er at strategisk autonomi og forsterkning av verdikjeder ivaretas uten at *alle* land har *alle* ledd i *alle* verdikjeder

«Den gjeldende tillatelsen inneholder ingen vilkår om [...] at en viss andel av titanråstoffet bare skal benyttes til produksjon av titanmetall til bruk i Norge eller EU»

(F 10407)

- Nei, fordi poenget er å «*strengthen the different stages*» i verdikjedene uten å forlate global frihandel
  - CRMA forutsetter ikke at kritiske/strategiske råmaterialer kun kan *brukes* til bestemte kritiske/strategiske *formål*
    - CRMA anerkjenner markedsøkonomi og globale markeder (fortalen 44-45)
  - Vilkår om *bruk* i EØS vil bryte WTO-reglene
    - Forbud mot eksportrestriksjoner i GATT Art. XI og bestevilkårsbehandling i GATT Art. I

- Omtale i prosesskriv 15.02.2026

(F 10354)

- WTO-retten tillater nasjonal næringsberedskap i kriser:
- Typisk: Bruk av **næringsberedskapsloven** til midlertidige eksportrestriksjoner

Mao.: Forsyningssikkerhet er MER enn konkret kanalisering av varer ved krise

Illustrerende: Ikke slike vilkår i «Chemring Nobel» om sprengstoffkjemikalier og unntak fra vandirektivet

(F 10219)

REGJERINGSADVOKATEN

- Global frihandel forutsettes også når Norge anså tiltaket «vesentlig for sin sikkerhet», jf. EØS-avtalen art 123

9.6 Konklusjon – Tilgang til titanråstoff

Åpenbart «public interest» som innebærer at tiltaket kvalifiserer for avveining mot miljøvirkningene

10 LANGSIKTIGE DISTRIKTSARBEIDSPLASSE MV. SOM KONKRET RELEVANT «PUBLIC» HENSYN

10.1 Store positive virkninger lokalt og regionalt

Lagmannsrettens konklusjon om at «stor samfunnsmessig betydning er «på det rene» tiltres av staten

(F 9766)

- Statens syn om at industriarbeidsplasser motvirker demografiutfordring med sterkt aldrende befolkning, fikk tilslutning

(F 9767)

Naustdal og Askvoll – småkommuner med hovedsakelig spredt bosetning. (Naustdal del av Sunnfjord fra 2020)

- Inkl. på «regionalstøttekartet», jf. Forskrift om distriktsrettet investeringsstøtte § 3

(J 215-16/JT 56)

NIBR «Samfunnsmessige konsekvenser av forslag om mineraluttak i Engebøfjellet i Naustdal kommune», 2009, konkluderer:

(F 34)

- Stor positiv effekt for bosetting lokalt
- Uttalelse om «**svakt fallende befolkningsutvikling lenge**» som var dekkende i 2009
- Upresist at uttalelsen tas med videre, men uten betydning: Uansett en langsiktig vurdering
  - Ingen annen industri i sikte i regionen
- Sysselsettingseffekten: Stor positiv konsekvens for det lokale næringslivet og kommunale inntekter

F 37

F 37

F 38

REGJERINGSADVOKATEN

Inntektsnivå og arbeidsledighet i Naustdal ikke poenget

- Merk likevel: Organisasjonenes sammenligning med inntekt per husstand i Oslo er misvisende
  - Gulatings kjennelse 15.04.2026 s. 29 om høy andel aleneboende og høyere bo- og levekostnader i Oslo **(FT 217)**
- Lav ledighet er *forutsetning* for den tilflytningen som er målet:

Behovet for tilflytting og vektleggingen av dette

- Vedtak Naustdal 11.05.2011 s. 15 **(F 1037)**
  - Langvarig næringsetablering hvor det er lav folkevekst og lite næringsliv – gir tilflytting
- Sintef: «Økonomiske ringvirkninger av mineralbrudd i Engebøfjellet» 31.01.2013 **(F 1822)**
  - Befolkningsutvikling i Engebøfjellregionen - 1990 til 2030 **F 1862**
    - Naustdal 1990-2011: Jevn, men aldrende befolkning **F 1865**
    - Askvoll 1990-2011: Svakest utvikling i regionen og markert aldrende befolkning **F 1866**
    - Sterk vekst i +67 år i hele regionen – Sintefs vurdering **F 1869**
  - ..svært viktig for regionen å kunne oppnå vekst i sysselsettingen for å få en bedre balanse i forhold til denne eldrebølgen som vil komme.* **F 1870**
    - Naustdal: +67 år øker fra 375 i dag per til ca. 625 i 2030 **F 1870**
- Planstrategi for Naustdal kommune for 2016-2020 **(F 3023)**
  - Bidra til økt tilflytting som strategi **F 3029**
- PWC: Kommunereform Sunnfjord, 15.04.2015 **(F 2730)**

REGJERINGSADVOKATEN

- Kraftig arbeidsplassnedgang i *basisnæringene* (17,2 % reduksjon fra år 2000-2013) **F 2744**
    - Sammenliknet med en vekst nasjonalt i basisnæringene på 3,6 % **F 2744**
  - Trussel for regionen: Tilbakegang i basisnæringene **F 2749**
- Vurderingene i forurensningssaken om «det norske samfunnet som helhet» må ses i lys av lokalpolitiske prioriteringer først og fremst vurderes i reguleringsplanen **(F 3064)**
- Naturlig at lokal- og regional betydning ikke utbroderes
- Miljødirektoratets innstilling 13.02.2015 **F 2679-80**
- De sosiale og økonomiske virkningene
- Kgl.res 19.02.2016 er klagevedtak må leses i lys av førstestansvedtak og Miljødirektoratets innstilling **(F 3054)**
- Forvaltningsloven § 34, jf § 25
- Opprettholdelse av lokale sysselsettingsvirkninger som relevant i kgl.res. 23.05.2025 pkt. 2.2 **(F 9427)**
- Etterfølgende utvikling bekrefter store positive lokale virkninger
- Firda 27.04.2025 «Steinknuserane på Engebø»: bekrefter tilflytting **(F 9236)**
  - Firda 30.12.2025: Mineralkonferansen april 2026 i Sunnfjord **(F 10163)**
- ### 10.2 Andre relevante «public interest»
- Bygger industriell kompetanse regional og nasjonalt
- Første gruve på flere tiår
- Bidrar til økonomisk sikkerhet
- RESourceEU 03.12.2025 med videre henvisninger **(F 10130)**

REGJERINGSADVOKATEN

- Nasjonal sikkerhetsstrategi 08.05.2025 (F 9257/9275)

10.3 Til uttalelse om økonomiske og sosiale hensyn i E-13/24 Førdefjord avs. 44-45

Økonomiske og sosiale hensyn anerkjennes med henvisning til EU-domstolens praksis, avs. 44 **F 8990**

Ingen kilder som underbygger uttalelse om «betydelig fraflytting og sosial nød», avs. 45 **F 8991**

- Anekdotisk uttalelse: kan «ikke utelukkes..»
- «Experiencing depopulation» er hentet fra EU-kommisjonens innlegg avs. 30: «for instance» **(F 8467)**
- Sosial nød ≠ social deprivation **(F 8991/9007)**

- I *prinsippet* kan miljøvirkninger i en sak være så alvorlige at kun å bøte «sosial nød» kan forsvare
  - Noe annet enn at dette er en absolutt *terskel*
  - Ref. relativt lavt innslagspunkt for «forringelse»

Distriktpolitiske hensyn som EU-retten ellers har anerkjent drøftes ikke

- Differensiert arbeidsgiveravgift går klar av statstøtte-reglene **(J 507)**
- Finnmarkstillegg i barnetrygd basert på bosted opprettholdt i E-3/05 ESA v. Norge **(J 4125)**
  - Ikke strid med fri bevegelighet for arbeidstakere
- *..policy goal to prevent an area from being depopulated (avs. 57)* **(J 4138)**
- C-302/97 Konle v Austria **(JT 468)**
  - *the general interest, a permanent population and an economic activity. (avs. 40)* **(JT 481)**

REGJERINGSADVOKATEN

Jf. også ESAs uttalelser i 2018 og 2021

(Punkt 7.4)

10.4 Sterk politisk støtte til prosjektet

Lokal støtte (17 vs. 4 stemmer i kom.syret i Naustdal 2011)

(F 1048)

Brev fra kommunene og fylkeskommunen 30.10.2014

F 2483-4

- Sak siden 2007: Reguleringsplan godkjent med stort flertall, og «*omsøkt sjøareal er ideelt for deponering av avgangsmasse*»

Alle forslag i Stortinget om avslag og tilbaketrekking av Engebø-tillatelsen mv. er nedstemt:

- Dokument 8:125 S (2024-2025) **(J 220)**
  - Dokument 8:145 S (2021-2022) **(J 223)**
  - Dokument 8:83 S (2018-2019) **(J 225)**
  - Dokument 8:112 S (2017-2018) **(J 227)**
  - Dokument 8:80 S (2014–2015) **(J 229)**
  - Voteringsoversikt 13.05.2025 **F 9334-5**
- Representantforslag om stans forkastet med 78 for og 24 imot

10.5 Konklusjon: «Hjørnesteinsbedrift»

De økonomiske og sosiale fordelene av tiltaket utgjør «public interest» som *må* avveies mot miljøvirkningene

11 KONKLUSJON – «REASONS» AV «PUBLIC INTEREST»

Prosjektet ivaretar interesser av allmenn/«public» karakter

- Presumsjon for at utnyttelse av «statens mineraler»/bergregalet vil ha allmenn interesse
- Interessene var der i 2016, er der i dag, og vil være der fremover
- Vekt av faktorer vil variere over gruvens levetid
- Hjørnesteinsbedrift med store positive virkninger lokalt, regionalt, nasjonalt og for EU og allierte

REGJERINGSADVOKATEN

- Ikke særskilte krav til utredning og begrunnelse
  - Ev. krav er uansett oppfylt

12 FORDELENE ER «OVERRIDING» – IKKE GRUNNLAG FOR Å SETTE AVVEININGEN TIL SIDE SOM URIKTIG

12.1 Utgangspunkt

Avveiningen skal ikke baseres på abstrakt/teoretisk størrelse om «forringelse»

- Ordlyden «OPI» tilsier reelle størrelser – den konkrete miljøvirkningen
- En *avveining* mellom samfunnsnyttene ved prosjektet og tapet av miljøkvalitet
  - .. skal være større enn ..

Vil bero på et skjønn hva som er «overriding»

- HR-2021-662-A *Ulvefelling I* avs. 115-116 **J 1502**
- Case C-346/14 *Schwarze Sulm* avs. 82 **J 3621**
  - Viss tilbakeholdenhet, ref. Østerrikes anførsel i avs. 39 **(J 3615)**

Altså: Full prøvning, men kompleksitet kan tale for en viss tilbakeholdenhet

- Jf. også Grunnloven § 19 om regalier og utnyttelse på den for «*samfunnets nyttigste måte*» som et ansvar for utøvende myndighet **J 16**
- Jf. forholdet til sk. «fritt skjønn» i bl.a. Rt-1979-1179 om ordlyden «*når ikke almene hensyn taler imot det*» **(J 829/831)**

12.2 De konkrete miljøvirkningene som er funnet å være akseptable

12.2.1 Generelt

REGJERINGSADVOKATEN

Gruverdrift krever deponi, og deponi innebærer arealbeslag og inngrep

91 ulike utredninger. Ca. 60 % knytter seg til sjødeponiets virkninger

Sk. «ferringelse» Itg. pga. arealbeslag på bunnen: Liv under deponeringsområdet forsvinner. *Fysiske* endringer av bunnforholdene

- Kun bunnlevende virvelløse dyr i vannforskriftens vedlegg V påvirkes
- Rekolonisering starter etter endt deponering – trolig like rikt etter 10 år
- Områdene med fotosyntese (25-35 m u.hav) berøres ikke **(FU 9810)**
- Maksimal høyde etter avsluttet drift på 235 meters vanddyb **(FU 7570)**
- ROV-bilde i avfallshåndteringsplanen **FU 6830**
- DNVs bilder fra overflate til bunn 2024 **FU 9809**
- Metallinnholdet er svært lavt og massene skiller seg ikke vesentlig fra bunnsedimentene som allerede er i fjorden **(F 2610)**

Deponiområdet

- Reguleringsplan: 4,4 km² **(F 2610/1086)**
- Utslippstillatelsen: 3 km² av vannforekomsten på ca. 30 km² **(F 2610)**
- Avfallshåndteringsplan: 25 - 40 % av 4,4 km² (inntil 1,6 km² - dvs. ca. 5 % av bunnen i F-fjorden Ytre) **(FU 6781/6868)**
- Beregnet arealbeslag per januar 2026: 0,04 km²
- Gulating lagmannsretts 15.04.2026 s. 41 **(FT 229)**

Klima- og miljødepartementets vedtak 05.06.2015 **(F 2820)**

REGJERINGSADVOKATEN

- Oppsummerer forvaltningens syn på miljøvirkningene
  - Oppsummering av tiltakets ulemper er også inntatt i Miljødirektoratets anbefaling 13.02.2015 **(F 2609)**
- Ikke fremkommet opplysninger senere som tilsier en annen vurdering *kvalitativt*
  - *Kvantitativt* blir påvirkningen mindre enn hva 2015-/2016 vedtakene ltg.
- Alle innvendinger vurdert av tingretten
- Anførsler om generelle utviklingstrekk knyttet til reduksjon av fisk, temperaturøkning mv.
  - Vurdert, tatt høyde for og/eller er av en slik karakter at vurderingene i saken ikke endres
  - Kysttorsk, laks og ål vil ikke påvirkes negativt med de vilkår som er satt i tillatelsen
  - Global oppvarming er ikke nytt, og grenseverdijvilkår gjelder selv om strøm mv. skulle endres
  - Svart ut i prosesskriv 23.02.2026 **(FU 10356-8)**
- 12.2.2 *Vurderingene i førsteinstansvedtaket 05.06.2015* **(F 2820)**
- Avgangsmassen føres i rør til bunnen. Sjøvann bidrar til «flokkulering»; Partiklene flokker seg, blir tyngre, synker og sedimenterer **F 2822**
  - Miljødirektoratets anbefaling 2.1
- Effektene av land- og sjødeponi avhenger av lokalitet og må vurderes konkret for hver enkelt gruvevirksomhet **F 2824**
  - Miljødirektoratets anbefaling 3.1 og 3.2
- Føre-var-prinsippet anvendt ved kunnskapsmangler **F 2827**
- Risiko for partikkelspredning **F 2827**

REGJERINGSADVOKATEN

- Strøm målt, og partikkelspredning modellert **F 2827**
..svært grundig utredet»
- Vesentlig redusert usikkerhet; **F 2828**
..lite sannsynlig at partikkelspredning fra deponeringen av avgangsmasser vil ha negativ påvirkning på det marine naturmangfoldet utenfor deponiområdet.
  - Tingrettens vurdering av innvending fra vitne fra Havforskningsinstituttet, dom s. 62 **F 7981-2**
- Vilkår om optimalisering av utslippsarrangement, maksimalt konsentrasjonskrav horisontalt og vertikalt, og krav til måling **F 2828**
- Miljødirektoratets anbefaling 3.9

Arter og økosystemer

- Eventuell risiko for vesentlig skade vurderes for økosystemet og sårbare/truede arter og naturtyper **F 2829**
- Bunnfauna – stor påvirkning i deponiområdet **F 2829**
  - Rekolonisering etter 10 år. Annerledes, men like rik fauna
- Dypvannsfisk: Ikke fare for at forvaltningsformålet i nmfl § 5 ikke nås **F 2830**
- Livet i vannmassene **F 2831**
  - Plankton, villaks, kysttork, ål vurderes
- Naturtyper **F 2832**
  - Lite sannsynlighet for alvorlige eller irreversible effekter for økosystemet i fjorden som helhet **F 2832**
  - Lite sannsynlig at ålegras påvirkes **F 2833**
  - Ingen korallforekomster

REGJERINGSADVOKATEN

- Hls rapport fra 2023 gjennomgått før tingretten bl.a **(F 10358)**
  - DNVs rapport om Miljøpåvirkning sjødeponi, 24.09.2025: Ikke funnet *bambuskorall* ved søk **(F 10358)**
  - Miljødirektoratets anbefaling 3.9.2
- Samlet belastning ikke avgjørende **(F 2837)**
- Samlet vurdering etter vannforskriften
- .. kun er den fysiske endringen som fører til at vannforekomsten forringes og at ingen andre påvirkninger fra tiltaket vil forringe den økologiske tilstanden.*
- 12.2.3 *Særlig om turbiditetsras*
- Omtale i tingrettens dom s. 61 **F 7980**
- 12.2.4 *Vilkårene i tillatelsen*
- Tillatelsesdokument 23.06.2023 stiller bl.a. krav om: **(F 7573)**
- Krav som gjelder for driftsfasen – sjødeponi **F 7582**
    - Grenser og årlig rapportering av overvåkingsdata
  - Utslippskontroll **F 7583**
    - Kontrollere og dokumentere **F 7583**
    - Kvalitetssikring og programkrav **F 7584**
  - Miljøovervåkning **F 7585**
  - Beredskap **F 7586**
- 12.2.5 *Vurderingen i kgl.res. 23.05.2025 s. 4* **(F 9426)**
- Departementet kan ikke se at det har skjedd en utvikling eller tilkommet nye opplysninger om miljøkonsekvensene..*

REGJERINGSADVOKATEN

- Utdypet i prosesskriv 23.02.2026 fra staten pga. ankemotpartens anførsler om nye forhold

(F 10356)

12.2.6 *Litt om overvåkingen hittil*

Gulating lagmannsretts omtale av notat 16.02.2026 om fysiske undersøkelser i 2025

FT 230

.. alle de undersøkte stasjonene enten «svært god» eller «gode» tilstandsklasser..

Ikke opplysninger om overskridelse av grenseverdiene for partikler i vannmassene

12.2.7 *Oppsummert om miljø*

12.3 Ikke grunnlag for at avveiningene har vært uriktige

12.3.1 *Ikke holdepunkt for at ulovlige hensyn er vektlagt*

Rene private interesser som ønsket om å berike private aksjonærer e.l. er ikke relevant og ikke vektlagt

- Klima- og miljødepartementets vedtak 05.06.2015

(F 2847)

Skatteinntekter er lovlige hensyn, selv om inntekter alene ikke er nok – uansett ikke vært bærende

(Punkt 7.4)

12.3.2 *Ikke uriktig å legge mer vekt på tilgang til titanråstoff, langsiktige distriktsarbeidsplasser mv. enn på miljøvirkningene*

Klima- og miljødepartementets vedtak 05.06.2015

- Avveining av fordeler og ulemper
- Viser til Miljødirektoratet **kap 4**

(F 2845)

F 2847

Miljødirektoratets anbefaling 13.02.2015 **kap 4**

F 2675 flg.

- Opplysningene om forekomsten, europeisk nytte, potensial for titanproduksjon i Norge, og «de samfunnsøkonomiske og lokale nytteeffektene», trukket frem

REGJERINGSADVOKATEN

- Se også punkt 5 om Mineralstrategi

F 2680

Ikke grunn til å tro at vurderingene ble forlatt i klagevedtaket i kgl.res 19.02.2023

(F 3054)

Kgl.res 23.05.2025, Samlet vurdering og konklusjon

F 9432

- Både «hver for seg og samlet»
- OPI oppfylt i 2015, og etterfølgende utvikling «*gjør dette enda tydeligere*»

13 VIRKNINGENE AV EVENTUELLE FEIL

13.1 Oversikt

Virkningene av feil – hvilke spørsmål som oppstår – beror på hvilke(n) feil Høyesterett ev. finner at tillatelsen lider av

- «OPI»-vilkåret *ikke* oppfylt? Hjemmelsmangel
- Feil ved *prosessen, grunnlaget* eller selve *begrunnelsen* for vedtaket? Tilblivelsesmangel

13.2 EØS-retten overlater rettsfølgene av feil til nasjonal rett, innenfor visse rammer

I fravær av EØS-rettslige regler er det opp til statene selv å fastsette reglene for håndheving av EØS-rettigheter

- Nasjonal prosessautonomi, se E-1/24 + E-7/24 (69)
- Det omfatter også materielle regler om rettsfølger av brudd, se f.eks. Arnesen (2022) mfl. s. 522–523

J 4243

JT 767

Nasjonale regler må likevel anvendes innenfor rammene av / i tråd med *effektivitets-* og *ekvivalensprinsippet*

- Kjernen: Må *likebehandle* EØS-rett og nasjonal rett, og det må ikke være *uforholdsmessig vanskelig* å få håndhevet EØS-retten, se C-71/14
- Streng norm, Rt-2005-597 (40)
- Ikke grunnlag for å sensurere norske ugyldighetsregler, sml. C-535/18 (58)

(JT 586)

–

(J 3888)

REGJERINGSADVOKATEN

Av lojalitetsforpliktelsen i EØS-avtalen art. 3 har man i praksis også utledet en såkalt «reparasjonsplikt»

(J 71)

– I EØS første gang formulert i E-18/24 (103–105), fast praksis fra EUd, se f.eks. C-201/02 (68 flg.)

(J 4278, 3342)

– Pålegger nasjonale myndigheter, innenfor rammen av egen kompetanse, å reparere feil som er begått

- Minner om kravet om EU/EØS-konform tolkning? Se Fredriksen/Mathisen (2024) s. 415 med videre henvisninger

(JT 969)

– Ligger ikke i dette noen plikt til å gå ut over de nasjonale reglenes grenser, f.eks. mht. ugyldighet eller omgjøring, se f.eks. Venemyr (2023) s. 10, 37

J 7020, 7047

- Sml. tilnærmingen i HR-2021-1453-S (61)

(J 1512)

Vanndirektivet sier ingenting om konsekvenser av brudd

– Må dermed til våre egne regler, slik også LMR s. 36

(F 9776)

13.3 Ikke «OPI»? Bare gyldig i helt særlige tilfeller

Hvis Høyesterett mener at prosjektet ikke «serves an overriding public interest», er tillatelsen i utg.pkt. ugyldig

– Kan være grunn til å vurdere om dette er et helt særlig tilfelle som kan tilsi gyldighet, jf. HR-2021-2571-A (63) og Prop. 79 L (2024–2025) pkt. 23.3.1

J 1564 (691)

- Ti år gammel tillatelse, X mrd. kr investert i god tro, virksomheten i drift, arbeidstakerne går på jobb, to lukkede ESA-saker, EFTAds syn noe nytt

Neppe *nødvendig* etter EØS-retten å kjenne vedtaket ugyldig, jf. prinsippet om vern av berettiget forventning

- Venemyr (pkt. 3.6): Generelt EU-rettslig prinsipp

(J 7109)

– Feil at EUds praksis avviser dette helt (LMR s. 37)

(F 9777)

– C-236/18 (50): Brudd på en «unambiguous provision of EU law» gir ikke grunnlag for en berettiget forventning

J 3824

REGJERINGSADVOKATEN

- Vanndirektivet art. 4 nr. 7 er ikke et eksempel på en «unambiguous provision of EU law»
- Forelagt EFTAd, ESA tilfredse med begrunnelsen i 2017/2021, se ESAs brev 23.04.26 s. 3 (FT 262)
- Generaladvokaten i C-461/13 (4) og C-671/22 (31): Vanndirektivet er usedvanlig komplekst (JT 555, 638)

13.4 Mangler ved begrunnelse/vurderinger? Gyldig – forvaltningsskjønnet er ikke bestridt

Tillatelsen er *gyldig* hvis Høyesterett finner at prosjektet oppfyller OPI-vilkåret i vannforskriften/-direktivet

- Da er vedtaket i tråd med loven, og andre feil er uten betydning, jf. enighet om at skjønnet etter forurl. § 11 og minerall. § 43 ikke er mangelfullt
- Dermed uten betydning at man ev. skulle hatt flere «analyser» av fordelene, sml. LMRs dom s. 32 (F 9772)
- At ugyldighet forutsetter innvirkning, er sikker norsk rett og heller ikke i strid med EØS-rettens prinsipper om effektivitet og ekvivalens
  - se f.eks. Rt-2009-661 (85), HR-2017-2247-A (116) og HR-2020-2472-P (207) (J 1125, 1392, 1475)

Hvis Høyesterett *ikke tar stilling til OPI-vilkåret*, må det påvises hvordan feilen kan ha virket inn på vedtaket

- Dette blir i realiteten en vurdering av om feilen har påvirket forvaltningsskjønnet – men enighet her?

Hvis Høyesterett finner at vedtaket lider av så store feil at det hindrer prøving av vedtaket, kan det være grunnlag for oppheving, under forutsetning av at

- (1) bevisførselen for Høyesterett ikke avhjelper
- (2) kgl.res. 2025 ikke reparerer («ratihaberer»)
- Kgl.res. 2025 avhjelper det som ev. måtte være en begrunnelsesmangler ved 2016-vedtaket

REGJERINGSADVOKATEN

- Ratihabisjon forutsetter ikke andre øvelser enn å reparere *det som var feil* ved vedtaket, sml. Eckhoff/Smith (2022) s. 504–505

(JT504–505)

14 PÅSTAND